

DE
METHODO
IN DISCIPLINIS
THESES PHILOSOPHICÆ.

Præside

M. JOHANNE MICRÆLIO
in illustri Pædagogio Stetinenſi Rectore
& Philosophiæ Professore,

Respondente,
CHRISTOPHORO SPECHTIO
Svebusiensi Silesio,

anno æræ Christianæ cl̄ locxliiix.
xxi. Febr.

Stetini
horis matutinis
in Auditorio majori
ad disquisitionem placidam
propositæ.

Typis Heredum GEORGI RHETI.

1

Qui a été l'origine des Chiffres de l'écriture ?

AD GENEROSUM ET MAGNIFICUM
VIRUM
DN. JOHANNEM NICO-
DEMI Gillienström/

Sæ. Ræ. Mtis. SVECIÆ SECRETARIUM
STATUS, ET PER POMERANIAM
CONSILIARIUM EMINENTISSIMUM,
HEREDITARIUM IN EKA. &c.

DOMINUM ET PROMOTOREM SUUM VENERANDUM.

 *Vae de methodo in disciplinis consi-
gnavi, sub tuo patrocinio, Generose
Domine, merito prodeunt. Si quis
alius, tu fastidis inordinata. Qvod igitur de
ordine disquiritur, tua dignum est censura.
Subtiliter hæc ipsa nuper in quæstionem voca-
visti, quæ definio. Nec materia tanto viro
indigna. Amicus es regibus: regendis occu-
paris provincijs; judiciorum, æris, annonæ
cura tibi incumbit: consilijs belli & pacis mi-
sceris. Illa non posses, nisi placerent etiam,
quæ in subsellijs doctorum aguntur. Et quid
inter eos possis, dudum mibi notum est. Eru-*

bui s^epe, quoties, quae abstrusa putant sive
theologi, sive philosophi, rectius te judicare
sensi, quam multos illis innutritos. Et ta-
men gaudeo, nostra à te non sperni. Me im-
primis quod amas, mea debo felicitati; quod
colloquentem de studijs sapientie admittis, pro-
pitijs nostri Gymnasij fatis. Impetravimus
tuis consilijs, ut legum & medicinæ doctores
apud nos nunc primum audiat juventus. Tua
ope res Reip. nostræ Scholastice, cui à Sacra
Regia Majestate datus es Curator, florent. Et
florebunt porro, te de incremento nostro tam
sollicito. Vive, vale, felix esto, Domine:
& si, quæ hic disputavimus, nonnemini dis-
plicebunt, patere, ut videar cum meo Spechtio,
quem insimul à probitate & eruditione commen-
do, à sublimi tuo judicio calculum meruisse.

J. MICRAELIUS.

THESES PHILOSOPHICÆ DE METHODO IN DISCIPLINIS.

I.

Nomini ethodi vocabulum tam amplæ est significationis, ut non tantum artificiosam & compendiósam rationem tractandi disciplinas denotet, sed & sæpenumero sumatur pro ipsis scientijs & disciplinis methodice tractatis. Et in hoc sensu Dialectica apud Aristotelem dicitur esse ἔξετικὴ πεὸς τὰς αἰτίαν τῶν μεθόδων ἀρχὰς ὁδον ἐχασσει. Top. 2. Aperit enim viam ad omnia methodorum principia indaganda: atq; adeo methodum methodis præscribit.

2. Ubi observandum, sicuti Logica alia dicitur esse sejuncta à rebus, vulgo docens dicta; alia in usu posita & utens, rebus jam applicata: quarum illa est τέχνη οὐτερήμης & modus scientiæ; hæc ipsa scientia logicè disposita: Ita etiam Methodum vocari cùm ipsum intellectualem & logicum habitum, qvi nobis, tanquam ὕργαστον ὕργαστων, inservit ad rerum cognitionem adipiscendam, etsi nondum ulli disciplinæ applicatus; tūm ipsam disciplinam rectè & secundum artem consignatam, qvippe qvæ nihil est aliud, qvam methodus logica in usu posita.

3. Methodus autem illa logica & organica, qvæ nobis ad scientias rectè tractandas inservit, aut notificat & facit illationem, & colligit rem ignotam ex notis, & dicitur in specie methodus; aut tantum disponit illa, qvæ tractanda sunt, partesq; universæ scientiæ ordinat, & vocatur communiter ordo. Illa in unius rei qvæsitæ investigatione consistit, & problemata singula, qvæ vel affirmanda sunt vel inficianda, respicit, sine ulla partium totius disciplinæ inter se comparatione. Hæc totam scientiam respicit, & omnes ejus partes inter se confert, qvæq; conducunt, ad faciliorem subsequentium intellectum præponit; reliqua subnectit.

4 In priori significatione Methodus nihil aliud, est qvam Syllogismus, sed demonstrativus seu scientificus. Etsi enim solus syllogismus est methodus & forma omniū methodorū, omniaq; sub eo instrumenta logica notificantia comprehenduntur, ut Enthymema, truncatus ille syllogi-

mus: Inductio, qvæ, qvia concludit universale ex omnibus particula-
ribus, ad legitimum syllogismum reduci potest. Exemplum, imperfe-
cta illa inductio: Dilemma, Sorites & omnes compositi & cryptici syl-
logismi: non tamen omnis syllogismus, etiam in forma probus, est
nomine methodi dignus. Syllogismi enim dialectici & oratorij eis
habent formam methodi, necessaria tamen ad adoptionem scientiæ
seu certæ cognitionis, qvam methodi nomen unicè, ut finem respicit,
destituantur materia.

5. Hinc patet, methodum esse unicum sciendi principium, quo co-
gnitum fit & discitur, qvod ignoratur, sive procedat à causa ad effectum
in demonstratione τὸ δίον; sive à signis & ab effectu ad causam, aut
etiam, ut in inductione, ab omnibus particularibus ad universale in
demonstratione τὸ ὄπι. Illa vocatur methodus demonstrativa; hæc
resolutiva. Illius finis est perfecta scientia, qvæ est rei cognitio per
causam; hujus inventio potius, qvam scientia: qvia fine invento non
acquiescit, sed inde exordium compositionis sumit, & per principia
indagata & cognita effectus consequentes demonstrat. In illa est cau-
sa, à qva natura facit initium, etiam causa cognoscendi; in hac effe-
ctus, per cuius notitiam progredimur in notitiam causarum, est prin-
cipium cognoscendi. Illa deniq; est syllogismus ex propositionibus
necessarijs per causam effectus concludentibus scientiam pariens; hæc
est syllogismus per propositiones necessarias à rebus posterioribus &
effectis notioribus ad priorum & causarum inventionem ducens.

6. Et hæ duæ methodi ad res omnes cognoscendas sufficiunt, sive
sint substantia sive accidens. Nam tunc plenè cognoscitur substantia,
cum perfecta ejus definitio habetur: qvæ si nota est, nulla eget me-
thodo; sin ignota, per methodum analyticam investiganda est ab ef-
fectu aliquo notiore: à priori enim & per causam propriam, qvæ ex-
tra ejus essentiam est, notificari non potest. Tunc vero accidens cogno-
scitur, cum per propriam causam externam, qvæ scilicet extra ejus essen-
tiā est, & à qvo pendet, demonstratur per methodum demonstrativam.
Qvod si propriam causam non habent accidentia, cœn sunt illa, qvæ
vocabus communia, sub scientiam & demonstrationem non cadunt.

7. Errant igitur, qui vel quatuor methodos constituunt, talia vi-
delicet instrumenta, qvæ ex notis faciunt cognitionem ignoti: & de-

mōnstrātivā atq; resolutivā mēthodo addunt mēthodum definitionis & divisionis.

8. Nam definitio non est mēthodus cum illatione necessaria , sed simplex qvædam essentiæ expressio. Nec enim in ea processus fit & illatio à partē nota ad partem ignotam , qvia tota tanq; unum pronunciatur sine dictione conjunctiva, qvæ præ se fert multitudinem : nec à re definita nota ad definitionem ignotam , qvia esset processus ab eodem ad idem : nec à definitione ad essentiam & qvidditatem definiti cognoscendam , qvia si qvidditas est ignota , eam ipsa definitio significat ignotam, qvippe qvæ à qvidditate non differt , nisi ut significans à significato : nec deniq; à partibus definitionis præcognitis ad totam definitionem collectam : qvia partes notas in unum colligere, non est per illationem procedere à noto ad ignotum , sed ab eodem ad idem : Totum enim non differt à partibus suis simul sumtis.

9. Nec divisio est mēthodus, ut aliqui ajunt , utilis aut ad venandas definitionis partes ignotas , aut ad notificandum specierum numerum ignotum..

10. Utilis mēthodus divisiva non est ad indagandas definitionis partes ignotas , qvia non habet vim illationis. Nam si ad investigandam hominis definitionem per mēthodum divisivam genus ejus notum dividatur per differentias notas , syllogismus inde factus aut pravus est, & nihil concludit ; aut si bonus est, non concludit id, qvod concludendum est. Sic si divido corpus per animatum & inanimatum in sensibile & non sensibile ; sensibile per rationale & irrationale in hominē & brutum , positaq; minore propositione : Omnis homo est corpus : volo concludere, qvod Omnis homo sit animat⁹, aut dicendū est: Omne corpus est animatum : qvod est falsum : aut: Qvoddā corpus est animatum : & ex majori particulari non concluditur : aut: Omne animatum est corpus : & ex syllogismo affirmativo in secunda figura nihil seqvitur. Qvod si syllogism⁹ sic concludit : Omne corpus est animatum : Omnis homo est corpus: Ergo vel animatus vel inanimatus: concludit qvidem , sed non propositum. Et propterea recte Aristoteles divisionem vocat μικρόν μέθοδον καὶ ἀδενή συλλογισμόν, id est, parvam qvandam particulam methodi & infirmum syllogismum.. I. prior. 31. Et concludendum est, hanc propositionem : Omnis homo est animatus: non esse notam per divisionem, sed per se ipsam , qvia absq; ulius

lius medij ope, si proponitur, cognoscitur statim, quum in singularibus seu individuis sensilis sit.

11. Nec utilis est divisio ad notificandum specierum numerum ignotum: quia hic declarari non potest, nisi ipsarum specierum essentia vel saltem existentia nota sit. Divisio autem non habet vim declarandi ignotam essentiam: & propterea etiam numerus specierum, vel quæstio QVOTUPLEX, non invenitur in quæstis apodicticis, aut certe non sejuncta est cognitio numeri specierum à quæstione, AN sint tot vel tot species, & QVID sint. Ex genere tamen non possunt colligi differentiæ: alioquin ultimæ corporum naturalium differentiæ non latearent, quorum genera nota sunt. Nec ex genere pervenitur in notitiam specierum, quum illæ cognoscantur vel signo aliquo & effectu, vel per seiphas. Nec ex differentijs possunt species notificari, quia numerus illarum potest esse ignotus. Et his omnibus de causis divisio non tam est methodus notificans, quam ordo disponens, quæ tractanda sunt, aut certe ordinis ministra, conferens ad species jam cognitas ordinatè & distinctè numerandas.

12. Ordinem quod attinet, qui vulgo quoque nomine methodi venit, & convenienter sine illatione syllogistica partes totius scientiæ disponit, estque ordo non originis & temporis, nec dignitatis & præstantiarum, sed addiscendi, accommodatus apprehensioni disciplinarum, ut semper procedatur à notioribus nobis ad ignota, sunt quidem, qui dicunt, quamlibet disciplinam quolibet ordine tradi posse: dispositionem scientiarum & artium à nostro arbitratu pendere: ordinem etiam tum servari, cum quocunque modo res digerimus ad lubitum nostrum: duabus methodis posse eandem disciplinam proponi, synthetica & analytica.

13. Sed vel hinc error deprehenditur, quod omnis ordo debeat ad certam dirigi normam & rationem, unde dispositio pendeat, & ad quam rectitudo & convenientia ordinis examinetur. Et propterea si ordo syntheticus disciplinæ convenit, absurdus est in ea analyticus. Et contra absurdus est syntheticus in disciplina analytico ordine consignada.

14. Hanc normam querit Zabarella in meliori & faciliiori cognitione; Piccolomineus in dependentia ab uno aliquo, sive illud sit principium, ut in ordine synthetico, sive finis, ut in analytico. Unde deinde altera inter predictos philosophos controversia enata est, an nor-

ma

ma convenienter omnem disciplinam disponendi sit ipsa naturalis rerum natura? qvod affirmat Piccolomineus; an nostra cognitio melior & facilior ? qvod docuit Zabarella.

15. Ultro patescit prior qvæstio, si posterior rectè est determinata. Quid autem in ea metuendum sit, facile constabit, si observatur, ordinem, de quo sollicitus est didacticus, & quem doctrinæ seu cognitionis vocamus, non esse instrumentum, ad rerum generationem aliquid conferens: jam enim illis ordo à natura ipsa constitutus est; sed esse instrumentum discendi ad id excogitatum, ut faciliorem reddat disciplinam, totumq; ad cognitionē faciliorem referri. Adeptio enim perfecta & distincta, quam uigile ordine accurato qværimus, est prima ratio ordinis. Alioquin si à naturali rerum ordine semper sumendus esset ordo, nullus alijs esset, nisi syntheticus, qvia in omnibus simplicia & principia sunt naturā priora; aut qvum ordo naturæ alijs sit generationis, ubi simplicia, ut animal, priora sunt compositis, ut homine; alijs perfectionis seu scopi & intentionis naturæ, ubi composita, ut homo, priora sunt simplicibus, ut animali; aut semper perplexi erimus, qvo ordine scientia tradi beat, aut dicere cogemur, scientiam posse arbitratu nostro utrovis ordine tradi, qvod jam antea absurdum esse diximus.

16. Contingit qvidem s̄pè, ut eadem scientia, ordinem & naturæ & melioris cognitionis servet, ut cum ab universalibus & principijs progredimur, sed tunc non ideo servatur ordo naturæ, qvia sic procedit natura, & qvia principia sunt naturā priora: sed qvia tunc principia essendi & cognoscendi coincidunt, & causæ, à qvibus natura ipsa facit initium, sunt etiam nobis causæ demonstrativæ. Et hoc ita verum est, ut semper ordo naturæ negligatur, qvoties melius docetur ordine cognitionis nostræ. A notis enim incipimus, non considerantes, an sint rei principia, nec ne.

17. Omnis igitur ordo, qvi inservit non tam confusæ, quam distinctæ cognitioni, est processus à notioribus: qvæ si simul sunt causa, & ad cognitionem alterius, ut causa, conferunt, subest simul methodus demonstrativa, in qua non tantum est dispositio rerum, sed & illatio & argumentatio. Si autem ea, qvæ sunt nobis notiora, non conferunt, ut causa, ad cognitionem alterius, sed vel ut utile, vel ut necessarium, etsi inde nihil inferatur, tamen præponi debent. Sic genus prius docetur, qvam species; animalis prius natura, qvam hominis vel stirpis: qvia

B

homo

homo, ut species, perfectè non cognoscitur, ignorato animali, tan-
quam genere: & stirpes, una animati corporis species, facilius cognos-
untur, cognitis prius animalibus, altera ejusdem specie. Hinc
illud Philosophi: Omnis doctrina & omnis disciplina intellectualis
ἐκ πειπαρχέσθαι γίνεται γνώσθαι, ex præexistente fit cognitione. I.
post. 1.

18. Cognitio igitur nostra melior & facilior, est unica causa finalis, unde ratio omnes disciplinas ordinandi sumi debet, ut nempe aut distinctius res intelligamus, aut facilius easdem percipiamus. Qvod si qvicquam ad alterius cognitionem sive meliorem sive faciliorem nihil confert, tunc observatur aut ordo nobilitatis aut originis pro arbitrio.

19. Non igitur facimus cum Piccolomineo, aut cum Keckermano, qvi eum seqvitur: nec curamus canonem, qvem sibi gratis considerunt: Processus methodi imitetur processum & ordinem naturalem rerum, progrediendo à naturâ prioribus & notioribus ad posteriores. Etsi enim Zabarella opposunt, artem imitari naturam: resq; se ita habere in cognosci, ut in esse: & scientias mensurari à rebus: qvia tamen ordo non est ars naturæ rerum extra intellectum positarum, sed ars mentis, cuius naturam & facultatem cognoscendi ad meliorem rerum perceptionem disponit, imitatur naturâ non tam externarum rerum, qvam intellectus, & à rebus sumit rationem ordinandi, non prout sunt extra animum & nostram cognitionem, sed quatenus à nobis sunt cognoscendæ. Nec menti explicat ordo legitimus rem, ut sit, sed ut est, utq; exactiorem in mente generare potest scientiam: adeoq; etsi ipsæ scientiæ rerum mensurantur ab existentia & natura rerum, ordo tamen in scientijs & disciplinis mensuratur à meliori mentis nostræ cognitione: qvia ideo ordine progredimur, ut rectius discamus.

20. Hinc jam intelligitur, qvid ad alteram inter Zabarellam & Piccolomineum controversam qvæstionem dicendum sit, an de ratione ordinis sit, ut ordinata referantur ad unum primum, qvod Piccolomineus varijs conatur stabilire rationibus: sed frustra: qvum Zabarella nulibi neget, ordinem in prioribus & posterioribus rebus fieri per relationem ad aliquod primum, sed hoc tantum afferat, pendentiam illam ab uno primo non declarare ordinis naturam: nec esse ordinis in mente docentis vel discentis conditionem, ab uno semper, & non à pluribus

ribus incipere. Sic Aristotelem cœpisse in Physicis non ab uno, sed à pluribus principijs: nec illa plura principia habere rationem unius: sicuti nec plura vel literarum vel corporum naturalium elementa unius rationem habent: multitudinem sive principiorum, sive specierum, sive affectionum non impedire scientiæ unitatem, dummodo sit unum γένος κοινή μετρία, à quo tanq;am à communi radice omnia pendent: unitatem autem illam subjecti nullum ordinem constituere, qvia illud non est magis primum, qvam ultimum, sed totam scientiam caput, & propterea dicitur adæqvatum, nec relationem ad principium habet, sed omni respectu absolutum est.

21. His ita à nobilissimis ante hæc tempora philosophis, Zabarella & Piccolomineo, disputatis, de cætero inter eos convenit, esse tantum duos ordines, qvorum uterq; descendat ab universalibus ad particularia, & procedat à notioribus: unum syntheticum seu compositivum, qvi progreditur à primis rerum principijs ad illa, qvæ inde constant; alterum analyticum & resolutivum, qvi à notione finis, qvi est obtinendus, & ad cuius γένος omnia referuntur, progreditur ad cognoscenda principia & media, finem illum in certo subiecto certo modo progenerantia.

22. Qvia enim cognitione nostra melior & facilior est finis omnis ordinis, in qvo tota ejus natura posita est, ab eo etiam sumendæ sunt differentiæ ordinem dividentes. Cognitionem autem qværimus aut per seipsum, aut acquisitam dirigimus ad operationem: nec datur tertium sine involutione contradictionis. Propterea si qvæ disciplinæ cognitionem propter se intendunt, ceu sunt theoreticæ, non nisi ordine synthetico conscribi & tradi possunt: qvia si distinctam scientiam comparare volumus, necessariò ordiendum est à principijs primis, & progrediendum ad principia posteriora, & ad ea, qvæ ex principijs constant. Qvæ autem cognitione sic qværunt, ut illam referant ad operationem & aliquujus finis architectonici adeptiōem, qvi operatione illa qværitur, & ad qvem omnia referuntur, ceu est philosophia moralis, omnesq; artes & aliae facultates omnes, qvæ excogitari possunt: in illis necessariò ordine analytico auspicamur ab illius finis notione: & tunc ad investiganda prima principia, à qvibus scilicet postea ordine compositivo operationem inchoamus, & per qvæ finem illum nobis comparamus, procedimus. Hoc est, qvod philosophi jactant: utrumq; ordinem in articulis

tibus servari, resolutivum in docendo, compositivum in operando. Nos autem de methodo in docendo jam sumus solliciti.

23. Prima quidem in disciplinis theoreticis principia, ex quibus cetera omnia ejusdem generis & constant, & distincte cognoscuntur, inventa sunt per demonstrationem resolutivam, quae a signis & effectis per ablationem ignoti ex notis primi philosophiae conditores pervenere in notitiam ipsorum principiorum. Sed quia prius & facilius cognoscuntur ea, quae magis universalia sunt & multis communia, quam quae singularium propria: ideoque prius & illis communioribus, absque quorum cognitione nihil distincte cognoscitur, distincte cognoscendis, quam posterioribus speciebus, quarum cognitio distincta a prioribus illis pendet, incubuerunt; & ex suis effectis & signis prius principia ipsa contemplati sunt, quam ex suis ea, quae a principijs illis pendent: quod quidem est ordinis synthetici, quo scientiae omnes ut tractandae sunt, ita etiam inventae esse videntur.

24. Necullo modo ordo analyticus, qui incipit a notione finis, sive a fine in intentione, tanquam a causa (finis enim in executione est effetus) scientijs speculativis, in quibus nullus est finis praeter contemplandarum rerum cognitionem, aptari potest. Res enim illae contemplandae sunt finis simul & subjectum contemplationis. In ordine autem resolutivo a fine progredimur ad alia a fine diversa & fine priora. Priora inquam fine in executione; posteriora fine, quatenus est causa & in intentione: Est enim species quaedam mente concepta, quae mouet ad agendum, ut in opere aliquo species similis producatur. Hinc illud Aristotelis. Ex domo fit domus ea, quae habet materiam, ex ea, quae est sine materia. 7. Metaphys. 7.

25. Sic & ordo Syntheticus in scientiis practicis & artibus adhibetur nequit. Quanquam enim in omni praxi & arte est ordo a principijs ad finem, & a simplicibus ad composita, ordo tamen artis docentis est contrarius ordinis artis operantis: quum finis nunquam proponatur ignotus, nec unquam de illo consultetur, sed hic unicus sit omnis actionis scopus, ut discatur, quare ratione quae media inveniantur, quae ad finem cognitum & propositum perducant.

26. Haec omnia quum vera sint, errant, qui cum Galeno faciunt, & praeter dictos ordines constituunt tertium definitivum, qui, sicuti syntheticus exordium sumit a principio: & Analyticus a fine, ita procedat a medio vel centro. 27. Si

27. Si enim definitio illa, unde ordinem definitivum ducunt, pro quacunq; definitione sumitur, non erit ordo in disciplinis, nisi definitivus, qvia in omnibus ab alicujus rei definitione incipitur. Si vero definitio est principij primi, erit ordo syntheticus: si subjecti scientifici, qvia illa quoq; ex primis scientiae principijs conflata est, erit & sic syntheticus: si finis ultimi, erit analyticus: si medij alicujus inter principia prima & ultimum finem, procedetur sine justo ordo ad ignotum, nullaq; cognitio perfecta oriens: si deniq; ipsius scientiae & disciplinæ, præponitur saltem proemium scientiae ab ipsa separabile, non ipsa ejus tractatio; vel aliquva ejus pars. Uno verbo: Definitio, omnes partes artis complectens, si proponitur, non mutat naturam methodi.

28. Cæterum non negamus, sàpè, & imprimis ab oratoribus & poetis, processum & ordinem talem institui, qui non tam est artis, quam prudentiae & arbitrarii: de quo hic sermo non est: certis enim legibus non continetur, sed ratione circumstantiarum sive dicentis, sive scribentis, sive auditoris adhibetur, & magis accommodatus est sensui & affectibus, quam exactæ rerum & distinctæ cognitioni & didascaliae.

29. Ille autem, qui artis est, aut est universalis & generalis, servandus in continuata serie omnium partium scientiae, totam disciplinam disponens, aut particularis, qui in certa aliqua disciplinæ parte, quæstione & problemate servatur; deq; quo certa præcepta tradi vix posunt, nisi quod illa sive quæsita, sive media sint anteponenda, quorum cognitio facit ad cognitionem teliquorum: & sic in parte scientiae, ordine synthetico dispositæ, sàpe ordo servatur analyticus: & in parte artis aut practicæ disciplinæ, ordine analytico dispositæ, servatur syntheticus.

30. His ita positis, dicimus jam, in omni disciplina rectè ordinata non inveniri, nisi unum ordinem generalem, eumq; aut syntheticum aut analyticum, prout illa est aut contemplatiæ, quæ in sui subjecti, ejusq; principiorum & affectionum sola contemplatione conqiescit, aut operatrix, quæ sui subjecti contemplationem refert sive ad praxin, sive ad mīnor & opus aliquod artificiale producendum, adeoq; finem illum, quem intuetur, habet pro principio, ejusq; naturam sollicita cura indagat.

31. Jam si velis ordinare disciplinas illas organicas sive canonicas, quas etiam vocant artes liberales & philologicas, Grammaticam, Logicam, Rheticam, Poeticam: quia illae omnes occupantur in oratione & ratione sic informanda, ut aut alijs disciplinis indagandis & explicandis, aut actionibus civilibus hominum inserviant: necessum est, ut, quodcumque ordine proponendae sunt, a cognitione dicti finis fiat initium. Illo cognito, communique quadam notione mediorum, per quam, tanquam per principia, possit ad illum finem deveniri, accepta, postea distinctius & particularius ipsorum mediorum notitiam acquirere satagimus, & quemnam usum quocumque subjecti universi pars praestet, in specie deinde indagamus.

32. Sic puero in scholas Grammaticorum deducto, statim inculcamus, quam pulchra sit literarum doctrina, qua recte & pure loqui atque scribere, & eruditum nomen promereri possumus: atque proposito ita illi hoc sine generali in ipso Grammaticae frontispicio, quo definitur ars bene loquendi & scribendi, subjectum monstramus esse voces & dictiones, sive in discrimine literarum per Orthographiam; sive in ratione syllabarum per Prosodiam; sive in integris vocibus per Etymologiam; sive in ratione conjungendarum & distingvendarum vocum per Syntaxin. In his omnibus, tanquam in principijs & medijs recte constitutis, consistere artem pure & recte loquendi docemus, & ab his ipsis assuetus discentem incipere operationem, & ubique in qualibet voce, sive simplice sive composita, finem proprium querere, adeoque primo ad legendum, literas distingvere, inquit; voces componere, & ipsas deinde voces cum singulas, tum compositas recte formare & oratione pura eloqui.

33. Nec alia ratione in Logica, ηχη illa συλλογιστικη, progredimur: cui qui se vult consecrare, illi ante omnia cognitum esse debet, quid sibi promittere posse ex nobili hac arte: nempe ut mentem instruat facultate ratiocinandi ad cognitionem veri in omnibus rebus necessariam. Quomodo igitur unicus ille finis Logicae, syllogismus, & ex quibus terminis atque propositionibus fieri debeat, ante omnia queritur, & ejus gratia docetur, quomodo singulæ mentis operationes informandæ, & conceptibus, eorumque terminis atque enunciatis ritè preparatis, ipsa syllogismi forma cum nudè, tum in certa materia sive necessaria, sive probabili, sive apparenter tantum vera, sit constituenda. Sic Aristoteles & priores

priores & posteriores Analyticos à definitione finis ejusq; resolutione in sua principia inchoavit. Nec obstat, qvod in libro de interpretatione videtur servasse ordinē compositivum, qvia incipit à nomine & verbo, & transit ad enunciationem ex nomine & verbo compositam: cui deinde in prioribus analyticis superstruitur doctrina de syllogismo ex enunciationibus componendo. Qvia enim in Logica, ut arte intellectuali, operatio à doctrina non est, ut in alijs artibus mechanicis, disjuncta, sed dum docetur instrumentorum logicorum generatio, ipsa instrumenta gerantur: ideoq; propter operationem logicam, qvæ ex terminis construit propositiones, & inde fabricat syllogismum, & ita à principijs syllogismi progreditur ad ipsum inde constituendum, doctrina quoq; Logica in aliquā parte Logicæ ordine qvodam compositivo tradi potest. Si tamen pars Logicæ communis tota dicitur in syllogismo, tanquam fine totius Logicæ, occupata, ut ejus forma, hactenus nuda, deinde in parte propria certis materiæ conditionibus applicetur, res clara est.

34. Sic qvum Rheticæ finis sit, bene & accommodate ad persuadendum in qualibet qvæstione, & imprimis politica, dicere, & oratione probabili in cuiusvis animo opinionem aliquam gignere: ideoq; ad hunc ipsum finem semper dirigit rhetor oculum: & cum oratoris probi officia persequitur, ut argumenta inveniat, disponat, exornet, pronunciet, in singulis ita progreditur, ut omnia media ad finem illum referat, & qvæ ad illum consequendum non faciunt, non attendat.

35. Idem dicendum de Poetica, qvæ persuadere conatur oratione ligata & numeris adstricta, & πόνηση & delectionem ubiq; πάθειαν seu persuationi studiose conjungit. Huc enim refert in omni rhythmo & carmine omnem poeticam inventionem, dispositionem & elocutionem: omnesq; metri pedes propter dictum finem counit, & qvod ab eo abludit, improbat & rejicit.

36. Nec in artibus mechanicis, si forte ordine docentur aut discuntur, aliter proceditur, sive eæ sint philosophicæ ex matheſi & physica propagatae, sive qvæcunq; aliæ, aut κοσμητικæ & ornaticæ, aut ἀφελητικæ & adjutrices, Nam si exempli gratia Georgicam artem velis accurate docere, omnia necessum est ad finem ejus, qvi est, **ex fundo**.

ex fundo bene culto utilitatem quærere, omnia referre: & ut ille acquiratur, his medijs insistere, ut fundo, ejusq; qualitatibus recte cognitis, aptis organis ejus fœcunditas labore debito ad artis præcepta promovetur, justoq; tempore omnia regantur. Ars igitur agriculturae si docetur, nihil debet discenti proponi, nisi quibus medijs ager coli possit commodissime, ut uberrimum ferat fructum. Artis enim summa est, invenire præcepta ad finem producendum.

37. Quæ methodus in artibus, quibus aliquis effectus intenditur, adhibetur, eadem debetur etiam disciplinis moralibus, quæ uno nomine vocamus philosophiam practicam seu civilem. Hanc enim inculcaturi, finem hominis summum, beatitudinem scilicet & felicitatem in vita perfectissima, diligenter inquisitum, ante omnia præmittimus in parte Politice fundamentali, nempe in Ethica, & cognito quadam tenus subjecto, in quod introducenda est, animo puta humano, deinde quomodo, quibusq; medijs illum finem assequi valeat, subjungimus: & virtutibus virum bonum & beatum efficientibus, ordine explicatis, Rempubl. in Politica in suis principijs & speciebus, tanquam subjectum, consideramus, & quo ordine, quaque forma sit constituenda, conservanda & à morbis liberanda, docemus, & ad hanc finem omnia in tribus illis partibus Politicæ, νομοθεσίᾳ, βαλεντιᾳ, δικαιοσ्यᾳ, dirigimus: qui processus observatur etiam in Oeconomicâ, cum felicitas in societate domestica queritur.

38. Et quia Jurisprudentia est particula quædam prudentiæ politicae, ut quæ τὸ δίκαιον seu facultas juris dicundi informatur, contradistincta τῷ βαλεντιᾳ & τῷ περὶ τὰς αρχὰς seu prudentiæ consultatoria in senatu, & potestati variorum magistratum in diversis praefecturis, non nisi analytico ordine & ipsa conscribi & proponi potest, ut ante omnia finis Jurisprudentiæ, qui consistit in iuris naturalis & positivi interpretatione, inculgetur. Et propterea statim queritur, quid sit ius & quotuplex. Hinc media conquiruntur, quibus ille finis in societatem humanam, tanquam subjectum jurisprudentiæ, introducatur: & sic de personis primum, earumq; potestate & obligatione, deinde de rebus tam corporalibus, quam incorporalibus, earumq; possessione & dominio, tandem de actionibus, earumq; condicione & judicio agitur: & in his omnibus omnia ad dictum Jurisprudentiæ finem diriguntur, ut jus unicuique recte administretur.

39. Me-

39. Medicinam qvod attinet, est & in illa ordo analyticus necessarius. Ideoq; qvi illius artis beneficio in corpus humanum, tanquam subiectum, inducere vult, aut in eo conservare sanitatem, tanquam finem efficiendum, nec corpus illi humanum, qvod artis est subjectum, nec sanitas, qvæ vel est conservanda, vel, si amissa est, recuperanda, debet illi esse incognita: & propterea non tantum debet præcognoscere, qvid sit sanitas, bona scilicet corporis & partium ejus habitudo, sed &c., qvid sit ipsum corpus, qvæq; ejus partes: sive hanc notitiam acquirat per sensum & anatomen, sive per rationem ex Physica. Et si certis signis deprehendatur sanitas amissa, demum remedia inveniantur, qibus finem illum in eo subiecto efficere possumus. Sic Medici agunt primò de corpore humano, tanquam de subiecto in parte Φυσιολογικῆ: dein de de sanitate & opposita illi ægritudine, horumq; signis in ὑγειανῇ παθολογικῇ & σημειωτικῇ, tanquam de fine: tandem in θεραπευτικῇ de natura & viribus ciborum & medicamentorum, deq; causis sanitatem conservantibus & amissam restituentibus. Et hunc ordinem resolutivum in tota medicina observari convenit, cum unius morbi curatio habeat proportionem universæ Medicinæ.

40. Scientijs speculativis ad inventionem principiorum opus quidem fuit resolutione per demonstrationem ab effectis, seu per methodum resolutivam: ipsæ tamen scientiæ accurate conscribi non possunt, nisi ordine synthetico. In illis enim progredimur à principijs rei, luculentius tamen, si opus est, antea ex effectibus, vel per inductionem singulatum demonstratis, & quidem hanc ob causam, qvia illa ipsa principia rei sunt etiam simul principia distinctæ cognitionis, qvia ab illorum notitia omnium aliorum dependet cognitio evidens. Universalia etiam sunt, qvam ea, qvæ inde deducuntur, & ob id etiam notiora ad notiōnem aliorum distinctam facientia.

41. Sic physicus in arte scientiæ naturalis tam universali seu generali, qvæ agit de principijs & affectionibus corporis naturalis communibus, qvam particulari & propria, qvæ descendit ad species corporū naturalium, agitq; de cœlestibus & elementaribus, animatisq; & inanimatis corporibus, progreditur synthetico ordine à principijs seu causis, antea tamen, ut par est, deprehensis ex notioribus nobis, ad effecta distinctè cognoscenda, & perpetuam hanc ordinis legem servat, ut ab universalibus, tanquam causis, ad specialia descendat.

C

42. Mathe-

42. Mathematicæ disciplinæ considerant quantitatem tam numerabilem, quam mensurabilem, jam abstractam à corpore, ut Geometria de quanto, Arithmeticæ de quoto; jam cum materia aliqua concretam, ut Astronomia, Geographia, Optica, Harmonica seu Musica, & similares: quæ via quantitatem tractant materiæ confusam & sensibili aliquo qualitate praeditam, scientiæ physicæ sunt finitimæ, & problemata habent scientijs mathematicis & physicis communia, adeoq; subalternatæ sunt puris illis disciplinis mathematicis, quæ removent cogitatione subjectum, in quo ineft quantitas. Et via hæ disciplinæ mathematicæ non tantum habent sua principia cognitionis, nempe 1. axioma innata & per se evidentia, 2. definitiones seu propositiones antea ex axiomatibus demonstratas. 3. axiomatibus affinia *άιτηματα* seu postulata *πρότηματα*: sed & principia rei, nempe subjectum certum & varias ejus species: quemadmodū in Arithmeticæ est numerus & diversæ numeri species; in Geometria linea, circulus, angulus, figura, corpus; in Astronomia quantitas motuum cœlestium: propterea necessario, si distincta notitia in scientijs hisce est aeqvirenda, ordine synthetico progrediendum est, ut initio subjecti principia & affectiones in genere explicentur, & postea ad species fiat progressus, earumq; natura & proprietates quoq; investigentur.

43. Supereft Metaphysica, quæ vocatur à philosopho philosophia simplex, vel philosophia prima, quia prima omnis entis principia & primas causas considerat, & incipiens à notioribus nobis, progreditur semper, remotis ambiguitatibus & explicatis analogijs, ad id, quod magis dicitur tale, tandemq; pervenit ad id, quod maxime & simpliciter tale est, ad ens scilicet perfectissimum, DEUM. Unde etiam dicitur theologia naturalis & cognitio primæ causæ, quia ex omnibus entis affectionibus Deum invenit optimum maximum, & ab hac causa omnia dependere deinde docet. Quia igitur versatur circa ens omne, & quæ ei per se insunt; entis autem, ut & affectionum ejus vocabula, sunt *τολλαχώς λεγόμενα* & compositum quid, tanquam plura significantia, propterea lex ordinis requirit, ut à vocabulis istis analogis fiat initium, eaq; rectè distingvantur, & postea principium omnis entis, quantum ens est, quod est quidditas & forma substantialis independens, investigetur. Semper igitur à notioribus nobis progreditur, & ente, tanquam objecto primo cognoscibili, cognito, distingvit illud in specialiora

cialiora significata, tanquam species, ut tandem petveniat ad primum omnium principium. Quo tandem, methodo analytica seu *ἀναλύσις* mediante, per *ἀναγωγὴν* seu inductionem principiorum ad principia invento, & non quidem demonstrationibus à priore; simpliciter tamen intuitu seu intelligentia, beneficio *ἀναλύσεως* cognito, philosophiae primæ habitus acquisitus est.

44. Qvibus omnibus recte consideratis, et si libenter largimur, methodum seu demonstrationem analyticam in Metaphysica adhiberi ad indagandam primam causam, non tamen dicendum est, hanc disciplinam conscriptam esse ordine analytico. Siye enim secundum receptam vulgo sententiam ens quatenus ens constituimus objectum Metaphysicæ, eamq; dividimus in generalem partem, qvæ ens tanquam genus quoddam in generalissimis affectionibus & attributis suis considerat, & in partem specialem, in qua ad substantiam tam dependentem, quam independentem, & ad accidens, tanquam quasdam species, descendit: sive etiam hunc scopum Metaphysicæ esse dicimus, ut omnia attributa, qvæ enti per se insunt, percurrent, procedendo à notioribus nobis ad ea, qvæ latent, investiget: ordo deprehendetur, qui incipit à fine operationis, tanquam à principio & causa, ad operationem certis medijs suscipiendam impellente. Operatio autem hic nulla intenditur, in sola speculatione occupamur. Universalia interim præmittuntur, qvæ etsi in prima philosophia (qvam sapientiam potius, qvam scientiam non sine causa vocant) non sunt, ut in alijs scientijs, vera principia interna, constituentia eorum, qvæ inde constant, sicuti materia & forma est principium omnium corporum naturalium; unitas numerorum, punctum quantitatum; (ens enim & affectiones ejus non ut causæ constituent substantiam & accidens, sed analogicè de illis eorumq; speciebus dicuntur) ad leges tamen synthetici ordinis disponuntur omnia, ut præmittantur, qvæ quasi sunt principia reliquorum, & distinctam eorum notitiam in intellectu nostro pariunt.

45. Theologia sane naturali in duabus his quæstionibus apodicticis tota occupatur: *qui est Deus?*: an & quid sit Deus. Causas Dei inquirere prohibetur, quas prima causa non habet: affectiones etiam proprie sive dictas ab eo removet, quia eum ex subjecto & affectionibus per causam non esse compositum novit. Quæsita igitur apodi-

dia, *on* & *dion*, exulant à prima philosophia. Methodus ergo seu demonstratio analytica qvidem in theologia naturali adhibetur: ordo tamen ibi analyticus nullus, qvia in theoria unicè occupatur. Nec etiam solus ordo syntheticus ibi est, qvo à principijs progressus fit ad ea, qvæ inde constant: primum enim principium omni principio caret, nec ens propter suam analogiam potest dici principium suorum analogatorum, quasi illa sint ex eo composita. Eum autem ordinem servat, qvi in problemate theoretico requiritur, qvo existentia & qvidditas rei simplicissimæ probanda est, ut ad eum cognitum omnia entis, eorumq; affectiones, tanquam ad mensuram, exactius cognoscantur.

46. Qvod attinet theologiam revelatam, qvo nempe ordine conscribi debeat, initio sciendum est, qvalis illa sit disciplina: theoretica an practica. Si enim theoretica est, & propter se addiscitur, nullo modo competit illi ordo analyticus; sin practica, & discitur propter alia, ineptus est in illa ordo syntheticus. Et ingens foret *anomideuria*, duas velle methodos constituere, juxta qvas loci Theologici proponi possint. Implicaret enim & contradictionem involveret, si id, qvod theoreticum est, & propter se addiscitur, scriberetur ordine analytico, sciriq; diceretur propter aliud, nempe propter operationem.

47. *Anomideuria* etiam foret, theologiam nec ad theoreticas nec ad practicas disciplinas velle revocare. Etenim non datur medium inter theoreticas & practicas disciplinas: nisi velimus primum illud principium axiomaticum *avmetuov* negare: Impossibile est idem simul inesse eidem & non inesse. Contradictio enim seu affirmatio & negatio non potest de eadem re esse vera. Qvodcunq; autem discitur, aut discitur propter se, aut non propter se: nec datur tertium. Si theologia discitur propter se, est necessario theoretica; si non propter se, sed propter operationem, est necessario practica. Necessse enim est, alteram contradictionis partem esse veram, alteram falsam, juxta illud: 3. Met. 7. Necessse est, qvodlibet affirmari vel negari de aliquo. De quacunq; enim re vera est affirmatio vel negatio. Si igitur theologia non est theoretica, est practica; si non practica, est theoretica.

48. Sunt qvidem nonnulli inter Scholasticos, qvibus etiam assurgit Alstedius, qvi theologiam putant mixtam ex theoria & praxi. Sed hoc jam dudum non Keckermannus tantum, sed & nostrates gravi-
ter

ter castigatunt. Etenim omnes disciplinæ; etiam practicæ, habent, quæ demonstrant. Docent namq; definiunt, dividunt, probant, regulas & canones condunt, & ita scientiam aliquam pariunt: & cui in practicis non nota sunt, quæ ita docentur, praxin recte nullam obire potest, quia ignorat, qvid, quomodo & quare debeat agere. Nec tamen propterea disciplinæ illæ practicæ sunt ex theoria & praxi mixta. Qvin potius, quia docent & demonstrant, ut aliqua juxta demonstrata agantur, propterea sunt practicæ. Quæ autem docent simpliciter, nec finem ullum alium intendunt, praeterquam ipsam scientiam, theoreticæ sunt. Theologia igitur, sive doceat aliquid, sive agat, sive nullam impendat actionem, non potest dici, quod ex theoria & praxi mixta sit. Praxis enim non miscetur theoriæ, sed eam subseqvitur.

49. Executiendum igitur omnino est, siue theologia disciplina theoretica, an practica. Ubi tamen ante omnia ambiguitas vocis removenda est: quia, si theologiam nomino, aliqui possent hic intelligere ipsam sacram Scripturam; aliqui fidem Christianam salvificam; aliqui opera ministerij ecclesiastici.

50. Sed Scriptura cum sit principium theologiæ, quæ ex illa haurit, quicquid asserit, proprie non est ipsa theologia. Est enim ipsum verbum Dei in ea loquentis revelatum, in quo principium universæ continetur theologiæ. Et quæ mysteria in illa recluduntur, ea omnia theologus attendit, articulos inde & locos theologicos condit, quæ ei consentanea vel dissentanea sunt, docet, ipsumq; Scripturæ textum secundum analogiam fidei explicat, & ex eo doctrinam eruit & confirmat. Articuli igitur fidei à theologo propositi non sunt ipsum principium, ut putavit Thomas, sed enunciationes & conclusiones theologicæ è verbo Dei deductæ. In illo Deus loquitur & revelat, quæ homo naturaliter ignorat. Theologia autem est habitus quidam in mente theologi è fundamentis verbi divini seu S. Scripturæ diligentì scrutatione, beneficio certatum definitionum, regulatum & divisionum, comparatus, quo omnia fidei capita, quæ sparsim in Scriptura proponuntur, artificio ordinis ad sua loca revocet & distinctis articulis dispescit.

51. Sic quoq; si religionem seu fidem Christianam nomino, aliud quid, quam theologia, insinuat. Denotat enim propriè religio

cultum debitum, qvi interiori cordis devotione Deo in credendis & agendis præstatur, externis qvibusdam ritibus à Deo imperatis circumscriptum. Et doctrina, qvæ religionem ex verbo Dei per theologiam inculcat, potest qvidem & ipsa vocari religio; accurate tamen loquendo, religio est potius ὑποκείμενος γένος, seu subjectum tractationis, circa qvod theologia occupatur, ut omnia credenda & agenda declarat, confirmet & defendat.

52. Qvi functiones ministerij ecclesiastici obit, & verbi divini prædicatione, sacramentorum dispensatione, infirmorum unctione, ea præstat opera, qvæ pastori & ministro ecclesiæ ad hominem lapsum convertendum, & conversum beandum conveniunt, qvanquam par esset, ut theologiae talē habitum, sibi compararet, qvalem in doctore qværimus theologo: subinde tamen accidit, ut fidelissimus in expedienda functione ecclesiastica minister deficiat in sufficiente rerum divinarum tractatione, nec veritatem cœlestem adversus contradicentes, ut theologus, tueri possit: & econtra plurimi, in nulli officij ecclesiastici dignitate constituti, nomen theologi cum aliquo Arnobio, Didymo, Laurentio, Melanchthon, aut aliquo theologiæ professore, qvi per χριστιανὸν ecclesiasticis officijs non est initiatus, merentur.

53. Est etiam Theologia aliud qvid, qvam fides, qvæ est omnium fidelium: habitus nempe, mediante verbo & sacramentis, singulari Spiritus S. gratia divinitus infusus, qvi potissimum consistit in certa fiducia & πληρῷ φερίᾳ, qva qvis sibi beneficia per Christum parta applicat, ad adipiscendam vitam æternam. Est igitur fides habitus, qvo simpliciter creditur. Theologia autem est habitus, qvo credenda illa docentur, defenduntur. Illa reqviritur in omnibus Christianis, hæc in doctoribus: à qvibus qvidem & ipsis exigitur, ut recte ipsi credant: sed præterea oportet eos esse διδαχὴν, ut hoc ipsum, qvod credunt, in aliorum usum, qvando cunq; res postulat, vertant, & contra ἀντίλεγοντα defendant, suamq; ipsi fidem diligentiori veritatis inquisitione indies roborent.

54. Nec sine causa theologiam vocavi habitum. Memini enim, vocabulo εἰρῆσθαι ipsum Apostolum Hebr. V, 14. usum, cum eos, qui propter habitum ἡρθητέρα habent γεννητασμένα seu sensus exercitatos ad discretionem boni & mali, contradistinctivit illis, qvi latente opus habent, & non solido cibo,

55. An

55. An autem habitus hic theologiæ (qui, quia doceri & disci potest, doctrina etiam & disciplina vocari potest) referri debeat ad aliquem illorum habitum, sive moralium sive intellectualium, quos à philosopho novimus in Ethicis enumeratos, meritò queritur. Nam illo recte cognito, quo ordine præceptorum debeat discentibus proponi, facile patebit.

56. Habitus sane moralis & virtus τὸς ἔθετος non est, qualis est Justitia, Fortitudo & Temperantia: quæ consuetudine & asseveratione, crebrisq; actionibus moralibus secundum rectam rationem gignuntur, & à voluntatis libertate & proæresi, seu certo animi proposito pendent, & in mediocritate inter excessum & defectum consistunt. Hæ enim virtutes morales, ut habitus proæretici, occupantur circa τὴν ὀρεξίαν τὸν θυμόν καὶ ἐπιθυμίαν rectæ rationi subjiciendam: & ob id juxta Platonem, licet in præceptis scientiæ morales definiantur, & crebris monitis commendentur, atq; scientia ethica de illis in animo gignatur, doceri tamen non possunt, sed liberæ electionis sunt: quia alioquin à parente bono semper relinqueretur filius bonus. Theologia autem est διδακτή & doceri potest, & informat τὴν διάνοιαν & partem animæ λογικήν. Habitus ergo est dianoeticus seu intellectualis.

57. Quia autem quinque habitus intellectuales numerat Aristoteles, γένη, ἐπιστήμην, σοφίαν, φρεγήσιν πίχνην, qui tamen omnes Stoicis & Platonis uno nomine prudentiæ veniunt, quemadmodum sèpènumero etiam scientiæ vocantur: querendum jam est, an & in quem horum habituum intellectus censum referenda sit theologia.

58. Scientiam vocant plerique Scholasticorum, Thomæ Aquinatis autoritatem securi. Addunt rationem, quia theologus cognitionem evidenter habeat assertionum fidei. Sed quum scientiæ tanquam ἔξεις ἀποδεικτικῆς pendeant ab internis principijs, necessarium subiectum constituentibus, ipsumq; earum subiectum ex illis principijs & causis præcognitis per modum demonstrationis scientificæ evidenter cognoscatur, idq; beneficio intellectus, qui ex principiorum intuitu ad scientiam eorum, quæ inde concluduntur, progreditur; theologia econtra sit doctrina fidei, quæ non docet per causam veritates theologicas evidenter nosse, & quasi coram intueri ratione, sed propter autoritatem.

autoritatem revelantis Dei jubet credere ea, qvæ non videmus, & ipsum credendorum principium, verbum scilicet divinum, conclusio-nesq; ex eo deductas, articulos nempe fidei, non ad rationis examen trutinat, sed omnia, qvæ præscripta sunt, dictante Spiritu Sancto, simpliciter credere jubet, & mysteria revelata non tam intelligit, ut ēπιστήμης, qvam ratione etiam reluctantate concedit, ut mōs: propterea scientiam non vocabimus theologiam, vocabulo sic sumto, ut sumunt philosophi. Interim esse scientiam non negamus, si per eam intelligas notitiam certitudinis, qva mysteria qvoad suum τὸ εἶδος ex revelatione secundum conditionem scientiæ, non humanæ, sed divinitus nobis patefactæ, cognoscuntur. Huic tamen noti-tiæ deest evidētia in philosophiæ scientia necessaria, qva rei cau-sas & modum evidenter ex principijs per syllogismum, vel per in-ductionem singularium aliquod universale cognoscimus.

59. Has ipsas etiam ob causas theologia non potest r̄ḡs dici: qvia illa principia, qvæ per se sunt indemonstrabilia, & illæ propositiones, qvarum nulla potest dari ratio, sed qvarum veritatem beneficio aut inductionis ex illis, qvæ in sensum incurruunt, aut luminis naturæ in in-tellectu naturaliter lucentis, perinde atq; oculo intueri licet, habitu intelligentiæ dicuntur evidenter cognosci. Theologiæ autem veritates nullo naturæ lumine comprehenduntur. Et qvanqvam simpliciter, ratione sub fidei obsequium captivata, intueri & largiri jubemur, qvæ autoritate divina proferuntur, non tamen, qvæ fide Christiana asseri-mus, sic nobis patent, ut illa principia, qvæ intellectui exposita per se nota sunt. Largimur enim ea, non qvia nobis cognita sunt, sed qvia testimonio induci, ea vera esse certè confidimus.

60. Sapientiam Aristoteles vocat τὴν ἐπιστήμην ἀνθρωπείαν & ab-solutissimam scientiarum, qvia & in principijs ipsis indemonstrabilibus, iphiq; naturæ lumini pervijs, & in rebus sua natura præstantissimijs, qvæ inde deducuntur, occupatur. Theologia igitur revelata, qvia non est scientia, non potest dici sensu Aristotelico sapientia. Et si sa-pientiam illam vocamus, humana non est, sed talis, qvam mōndus re-putat stultitiam. Act. XXVI. 24. I. Cor. I. 18. II. 14. III. 18. Oculo enim humanæ rationis non capitur.

61. Quid si sit prudentia? Id asseruit Kekermannus, cpi theolo-gia est

gia est prudentia religiosa ad salutem pervenienti. Verum enim vero cui Philosophus dat prudentiam, ei adscribit etiam non tantum intellectum rerum, quae agit, practicum & θεολογικόν, habitumque; cum recta ratione activum: sed & potestatem, quae possit libere exequi deliberata. Ideoque; valde metuendum est, si quis theologiam vocaret prudentiam, ne Pontificijs & omnibus illis, qui viribus humanis in negotio salutis nimium dant, pollex prematur. Taceo, omnes fideles hac ratione fore dicendos theologos, quia omnes esse debent φρόνιμοι, inquit; illa prudentia religiosa exercitati, quae perducit ad salutem.

62. Multo minus ars erit theologia, quia circa πιστὰ & ea, quae per nos, tanquam artifices, cum ratione produci possunt, non versatur. Et quanquam præcepta de ea in systemate ordine digeri, ipsaque respectu istius ordinatæ axiomatum, articulorum & definitionum theologicarum comprehensionis per metonymiam artis nomine insigniri posset, minus proprie tamen ibi artis vocabulum sumi, ultra intelligimus.

63. Ex his omnibus concluditur, theologiam longe alium esse habitum, quam qui Aristoteli cogniti fuere. Omnes enim iij ex ratione ejusque; discursu profluunt, & in eo fundantur. Theologia autem alij principio innititur, nempe autoritati dicentis DEI, & mysteria fidei revelantis, quae non tam sciuntur, quam creduntur.

64. Consequens igitur est, nullo modo in locis theologicis accuratè tradendis ordinem adhiberi posse syntheticum, ut in quo ex principijs internis ad ea, quae inde constant, proceditur, & res, rerumque; affectiones per internas causas scientificè explicantur. Theologus autem res per causas non cognoscit, sed testimonio divino unicè nititur. Non igitur potest dici, quod ordine synthetico pædiam vel doctrinam theologicam digerere vel possit, vel debeat. Id enim si largiremus, principia etiam talia priore loco à theologo tractari diceremus, quae principiorum substantiam ingrediantur, ut quae ex illis, tanquam ex principijs συστηματικοῖς, oriuntur & intrinsecè constituantur.

65. Si tamen quis dicit, de DEO & providentia divina in theologico systemate, tanquam de communibus & ante cognitis principijs prius agi, & deinde subjungi cultus divini objectum, modum, commoda; atque propterea arbitretur, servari syntheticum ordinem: ille nullo modo attendere videtur, quænam sit vera in ordine synthesis: quæ requirit, ut à principijs rem constituentibus exordium docendi & demon-

P

strandii

strandī ducatur, & omnes affectiones, qvæ rei insunt, per illa principia, sive per naturam nota, sive per inductionem probata, apodictice demonstrantur. In omni enim synthetico ordine est etiam methodus seu demonstratio synthetica; qvam in theologia revelata non dari, vel puerō notum est.

66. Nec ille statim ordine synthetico utitur, qvi de causa vel principio rei externo, qvalis est efficiens vel finis, primas in doctrina aliqua lineas dicit. Qvin potius, qvi à fine incipit, qvatenus ille in intentione est discentis, ut ejus animum moveat ad operandum, istantum abest, ut synthetice progrediatur, ut potius ipsissimum analyticum ordinem observet: qvi reqvirit, ut in omni paedie, qvæ agere docet, finem ante omnia inculcemos, qvare actio illa instituatur, & deinde addamus, per qvæ media finis ille acqviri queat. Qvi autem à causa rei effidente incipit, ipsius subjecti, qvod in aliqua doctrina tractatur, auctorem qvidem nominat, sed nullam synthesin format: imo si subjectum illud ad certam praxin deducendum est, ipse ordo analyticus reqvirit, ut illius natura præcognita sit, & non ignoretur, à qvo, ad qvid sit constitutum.

67. Si igitur vel Damascenus vel patres Augustani in condendis articulis orthodoxæ fidei à Deo sumscere exordium, non propterea synthetico ordine progressi sunt, præsertim, cum communia & antecognita principia non inculcaverint, sed de tribus Deitatis personis per naturam non cognitis simul egerint. Voluere igitur insinuare, partim, unde subjectū theologiæ, qvi est homo, ad æternam beatitudinem ducendus, extiterit; partim, qvemnam summum finem homo intendere debeat; partim, à qvonam principio veritates theologicæ suam autoritatem habeant. Qvorum nullum est indicium ordinis synthetici.

68. Nec dicendum est, qvod qvi à fine hominis summo, nempe à vita in altero post resurrectionem seculo æterna, initium sumit, à doctrina illorum recedat, qvi initium sumunt vel à DEO, vel à Scriptura. Nam sive tunc de DEO agit, cum prius aut de autoritate Scripturæ locutus est, aut finem hominis ultimum explicuit, aut ipsum hominem tanquam subjectum theologiæ considerandum sumsit, ut constet, quomodo à creatore suo dependeat: sive in ipso theologiæ limine ante locum de Scriptura, vel de homine, vel de vita æterna, doctrinam de DEO absolvit: semper observatur ordo analyticus; qvemadmodum in Medicina

dicina ille ipse est & retinetur, si vel cum Averroe & Avicenna incipiatur à subiecto, in quod sanitas, ut finis, per remedia est introducenda, vel cum Galeno, de sanitate, deq; salubribus & insalubribus, præcepta præmittantur.

69. Sed neq; hoc asserendum est, Apostolos methodo synthetica esse usos, qvoties à vanis rebus jusserrunt gentes sese ad DEUM vivum convertere, per quem omnia facta sunt, & in quo sumus, vivimus & morimur. Etenim qvum rationes naturales ostendant, DEUM esse, nec illæ gentibus incognitæ fuerint, juxta illud: ὅτι ἀμάρτυρεν εἴαυτὸν ἀφῆνεν: & τὸ γνωστὸν τῷ Ιησῷ Φανερόν εἶναι αὐτοῖς: ab his principijs, natura notis & præsuppositis, solebant plerumq; conciones suas exordiri Apostoli ad gentes, ut, quandoq; idem non negare poterant, DEI notitiam ad veram beatitudinem omnino necessariam, intelligerent jam tandem, nisi in illo viro eam acqviri non posse, per quem Deus constituit judicare orbem terrarum. Act. XVII. & propterea non repudiarent posthæc prædicationem Evangelij de æterno DEI filio, ad salvandos peccatores in carnem missi. Nullum & hic ordinis synthetici vestigium, qvum principijs natura notis adjiciatur aliud principium ex testimonio DEI, per filium incarnatum factum, inq; sacris literis perscripto, unde discere liceat, qvomodo è revelatione peculiari ad vitam atq; beatitudinem æternam perveniri possit.

70. Nec alia methodo Apostoli informarunt Judæos, ac infideles, nisi quod illi largirentur autoritatem scripturarum Propheticarum, quamquam male intellectarum; his autem ea persuadenda erat. Utrisq; inculcandum, non nisi per fidem in Christum veram beatitudinem acqviri. Utrobiq; igitur secundum ductum ordinis analytici progreendiendum.

71. Largior qvidem, modum proponendi alium esse catecheticum & minus exquisitum, ut quo utimur in rudioribus, sive infantibus, sive gentilibus, lacte; non solido cibo indigentibus: alium magis exquisitum & quasi acromaticum, pro ijs, qui à præcipuis fideli capitibus ad alia his annexa descendunt, & difficultates circa fidem subortas enodant. Ultraq; tamen ratione ex præscripto ordinis analytici proceditur, quia rudioribus in libris catecheticis illud Exod. XX. initio inculcatur. Ego sum Deus, Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniqvitatem, & faciens misericordiam: adultis autem, qui

sic ratione progressus ulterioris nominantur, is scopus unicus præfixus est, ut solidioribus firmamentis pertrahant veritatem fidei, & omnes dubitationes circa illam tollant.

72. In confessu est, principium cognoscendi in theologia esse supernaturale, cui omnes debemus probationes theologicas, & ex quo solo modus salutis non per naturam, sed per gratiam consequendæ innotescit; verbum scilicet Dei, ab Apostolis & Prophetis cum prædicatum, tum monumentis sacrarum literarum perscriptum. Necesum igitur est, ut supponatur, DEum esse: quia si loquenti credo, esse concredo, & certis indicij inductus largior, DEum aliquando locutum esse.

73. Ex Scriptura quidem omnium evidentissime existentiam Dei agnosco, sed persuasus ante omnia debeo esse, ea, quæ in sacra Scriptura dicuntur, esse à Deo ipso asserta & pronunciata. Deus igitur esse presupponitur. Et id ipsum, quod per naturam, sedulamq; inquisitionem de Dei in mundo existentia & providentia cognoscitur, (traditione enim sola acquiri cognitionem de existentia Dei ne dixi) multis quidem modis in ipsa etiam Scriptura confirmatur, quemadmodum etiam inculcat opera legis, quæ jam antea in cordibus omnium inscripta sunt: sed si quis aut DEum negaret simpliciter, aut DEum Israelitarum in scripturis loquente pro vero DEO cum infidelibus non agnosceret, petitio principij videretur infidelibus committi, si vel illius verba pro fundamento veritatis ponerentur, quem non largirentur, vel ipsa hæc verba non esse veri Dei, quem aliás concedunt, disputarent.

74. Omnino igitur necessum est in justa theologiae methodo, ut de principio cognoscendi ante omnia constet, ad cuius normam omnes disquisitiones, omnes articuli fidei, omnia pronunciata de veritatibus theologicis fiant & examinentur. Ipsa enim non sunt, ut jam diximus, principia, sed principiata & conclusiones ex Scripturis deducitæ. Et propterea theologi est, non saltem docere, quid articulis fidei consonum vel dissonum sit, sed & ipsius revelationis in S. Scriptura factæ autoritatem asserere, verba tanquam canonem credendorum & agendorum explicare, doctrinam fidei ex ijs eruere, & adversus contradicentes defendere: idq; unice conari, ut monstretur, quomodo ad illum DEum, quem omnes norunt esse, perveniat, præsertim,

quia

quia omnes condemnationi subjacent: improbi quidē, quoniam, quae fugienda norunt, conscientia ipsa scelus abominante, faciunt; reliqui autē, quoniam, quae conantur, tanti non sunt, ut judicio divino opponi possint.

75. Et quanquam in hoc suo munere occupatus, res fidei, quas asserit, per causas non cognoscit, sed ea omnia dat autoritati dicētis, non tamē ob id ea, quae per causas sciuntur, certius sciri dicuntur: quia ipsa ratio svadet, ea omnia, quae ab ipsa veritate Deo dicuntur, veriora esse, quam quae nostri discursus, sive ex causis, sive ex effectis instituti, nobis persuadent. Ideoq; ipsum Platonem constat in quæstione dubia dixisse, nihil sibi hac de re liquere: si autem Deus aliquis quicquam de ea revelaret, credendum ejus assertioni. Hæc enim fides non est opinio tantum aliqua probabilis, qualem ex autoritate testimonij humani concipere solemus, sed firmissima persuasio, τὸν φόρον & ἀσφάλειαν λόγων, omnibus dialogismis rationis humanæ præferenda.

76. Revelasse autem nobis DEum novimus de sua essentia & voluntate, quod per naturam nemini patet: & absq; quo videmur in tenebris absq; Deo esse. Eph. II. 12. 1. Pet. II. 9. Hoc si recte novimus (nosse autem naturæ viribus absq; peculiari Spiritus S. gratia non possumus) nec, quæ ad vitam æternam consequendam necessaria sunt, neglexerimus cum ipso præstare, tum alijs pro virili inculcare, atq; adversus aliorum impias & hæreticas assertionses masculè defendere, theologi nomen obtinuisse videbimus.

77. Qum vero theologiæ habitus ad nullum eorum habituum referri possit, qui Aristoteli noti fuere: quippe quæ alijs innititur principijs, & ob testimonium è cœlis factum credere docet, quæ non sciuntur, & agere jubet, quæ viribus humanis præstari nequeunt: propterea tandem definiendum est, qualis sit habitus.

78. Επίγνωσις sane est ἀληθείας, sed καὶ ἐυστέβαια: Tit. I. v. 1. Agnitus veritatis est, sed secundum pietatem: sapientia est, sed non seculi hujus, neq; principum seculi πάντα καταργεύμενα: 1. Cor. II. 7. σύνεσις & intelligentia est, sed spiritualis: Col. I. 9. γὰς est, sed Christi: 1. Cor. II. 16. Scientia est, sed οὐκέτι παθοῦσας αἰθρωπίνης σοφίας λέγοις, ἀλλ' οὐ δοκοῦσι τῷ πνεύματι Θεοῦ οὐδὲ δυνάμεως: i.e. non in persuasibus humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione spiritus & virtutis: 1. Cor. II. 4. γνῶσις est, sed ut diligatur Deus, 1. Cor. VIII. 3.

79. Unde id potissimum colligimus, qvod theologia in mente p̄ij theologi, qvi scilicet non tantum est πατέρευτης ἀΦρόδιτη, διδάσκαλος ηππίων, ἔχων τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας τῷ νόμῳ, sed nec per legis transgressionem Deum dedecorat. Rom. XI. 20.23. & sic prædicat, ne ipse fiat ὑδόκημος & rejectaneus. I. Cor. IX. 27. sit quidem scientia, intelligentia, sapientia, sed non apodeixi & demonstratione humana; habitus quidem intellectualis, sed practicus: qvia finis ejus ultimus in γνώσει Dei, operumq; divinorum, non acqviscit, sed progreditur ulterius ad operationem sibi congruentem, juxta illud: Hæc si scitis; beati, si feceritis. Joh. XIII. 17. Qyō pertinent illa, Matth. VII, 21. Non omnis, qvi dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qvi facit voluntatem patris mei in cœlis. Et propterea ipse Salvator assimilat doctorem, qvi verbum auditum præstat, viro prudenti, qvi domum ædificat adversus vim venti & nimborum satis valide super petram fundatam. Matth. VII. 24. Qvi enim finis est ipsius sacræ Scripturæ, tanq; principij theologiæ, est etiam ipsius theologiæ, qvæ ex Scriptura deducitur. Versantur enim circa idem subjectum, & sic eundē finem habent, ut scilicet doceatur, qvomodo damnata salus recuperetur, & Deus à nobis recte glorificetur. Idq; eò verius est, qvia expresse salus animarum vocatur finis fidei. I. Pet. I. 9. Finis enim theologiæ, qvæ docet fidem, non est alijs, qvam ipsius fidei.

80. Hinc confidenter concludere possumus, theologiām non posse methodica docendi ratione conscribi, nisi ordine analyticō. Trebatius qvidem synthetico ordine putavit sic posse procedi, ut omnis theologiæ tractatio distingvatur in principia & in partes: & principio tam cognoscendi, qd est Scriptura, qvam essendi, qd est DEus, explicato, pars prima theologiæ constituatur de causis salutis: qvō reponit Deum, ejusq; opera: altera de subiecto ejusdem, nempe de homine, & vario ejus statu. Sed tantum abest, ut hinc ordo syntheticus existat, ut potius ipsissimus sit analyticus. Salus enim acqvirenda ab hominibus est finis theologiæ, & qvidem practicus. Ipsa igitur qvid sit, aut præcognoscitur, dum ejus causæ & subiectum indagantur, aut eo ipso discitur, dum de Deo, ut causa omnium prima, ita fine omnium ultimo, agitur. Ideo enim Dei essentiam & voluntatem inquirimus, ut summi hujus boni amore tracti, media investigemus, qvibus ad ipsum perveniantur.

81. Et

81. Et hanc ob causam Thomistæ, qvi subiectum theologiæ faciant Deum, qvia omnia, qvæ in ea tractantur, sub ratione Deitatis per revelationem cognoscibilis considerantur, tres constituunt theologiæ partes, qvarum prima agit de Deo in se; altera de Deo, ut est finis ultimus; tertia de Deo, ut est redemptor noster: et si illi hypothesi superstruunt hanc distributionem, qva theologia statuitur disciplina cum speculativa, tum practica: qvia tamen media vel principia, qvibus per DEum redemptorem ad Deum, ut ultimum omnium rerum nostrarum finem, perveniri posse, ultimo loco tradunt, vel hoc nomine analyticum ordinem observasse videntur.

82. Idem dicendum de ijs, qvi theologiam alijs vel maxime diversis rationibus dispescuere. Sive enim constituant duas ejus partes, qvarum una agat de morbo; altera de remedijs: sive tres, de DEO, Angelis, homine: sive quatuor, de DEO creatore, de DEO redemptore, de DEO sanctificatore, & de sanctorum communione: sive pluribus adhuc alijs modis partitionem instituant, ubiq; id agunt, ut sciat, qvomodo ad DEUM æternamq; beatitudinem, non nisi fide in Christum per bona opera efficace, perveniri liceat.

83. Id ante aliquot annos præcipui nominis theologus Witebergæ considerans, putavit, præmissis præcognitis seu generali quadam pædia de studio theologicō & de natura theologiæ, accuratissime systematis theologiæ partem primam posse statui *επιχειρησιν* de principio *αναπθειτω* omniū credendorū & agendorum, nempe verbo divino; alteram *ευδαιμονολογικην* de Deo, & beata ejus fruitione, tanquam fine in intentione: tertiam *πεθυλογικην*, de miseria & corruptione hominis: quartam *πρεγπευλην* de remedijs miseriæ: quintam & sextam *ὑγειηνην* tam particularem, quam universalem, qvomodo & singuli justificati, & totum corpus fidelium, seu Ecclesia, se gerere debeant post sanationem spiritualem, & tandem septimam rursus *ευδαιμονολογικην* de finis executione. Et qvanquam idem theologus alibi octo faciat partes theologiæ, & interponat inter secundam & tertiam, *ευλαβιολογικην* de religione, qvid sit & quando, qvotq; modis revelata, tamen utrinq; constat, ordinem hunc aperte esse analyticū, qvia in primis partibus principium cognoscendi, objectum & finis explicatur, deinde remedia exponuntur, qvibus totum negotium salutis nostræ continetur.

84. Ductus

84. Ductus hic est illius Theologi, qui epitomen Theologiae ita ante id digesferat, ut præmisso principio cognoscendi, doctrina videlicet de S. Scriptura, in parte communi ageret primo de hominis fine, seu de supernaturali animæ & corporis beatitudine; deinde de subiecto seu de homine ad vitam æternam perducendo; tertio de medijs & principijs, unde beatitudo illa hominis dependet: in parte propria autem doctrinæ proponeret de Ecclesia seu cœtu hominum, per certa media sub uno capite Christo congregando & conservando.

85. Nec est, ut quis causetur, hac methodo analyticæ abuti hæreticos, qui vitæ æternæ præmia docent homini ex conditione naturæ immortalis deberi, si studijs sanctitatis incumbat. Fateor, metum hunc non esse nullum, si vel theologia, vel fides asseratur talis esse habitus practicus, qualem Aristoteles definivit prudentiam cum recta ratione activam. Seqveretur enim, sicuti Ethica prudentia per virtutes morales ducit ad summum bonum, ita religiosam vel theologicam prudentiam bonis operibus vitam æternam conseqvi. Sed jam metus inanis est, si media æternæ beatitudinis conseqvendæ unicè dicuntur à gratia divina & merito Christi quaerenda esse. Et qui ita ipsam beatitudinem, tanquam finem hominis, ad leges ordinis analyticæ priori loco explicat, & deinde ipsius hominis beandi, tanquam subjecti creationem & à DEO dependentiam, ejusdemq; lapsum & miseriā explicat, & tandem principia addit, à quibus dependet salus æterna, mediaq; addit, quibus ad eam non nostris meritis, sed fide in Christum perveniat, is tantum abest, ut pro hæreticis illis velitetur, qui nimium dant suis viribus, ut potius graviter eos confundat & confutet.

86. Etsi enim theologia cognitioni Dei aliquid adjicit, quod in actione positum est: ut tamen ipsa est scientia & sapientia non in apodeixi & demonstratione humana posita, sed ex principio, divinitus revelato, hausta, ita actiones etiam, quas docet, non vendicat viribus humanis, sed gratiæ divinæ.

Sed hæc hactenus.

SOLI DEO GLORIA.

